



בבית המשפט העליון

א"ב 1156/21

לפני :	כבוד הנשיאה א' חיות כבוד השופט נ' הנדל כבוד השופט י' עמית כבוד השופט נ' סולברג כבוד השופטת ד' ברק-ארז כבוד השופט מ' מזוז כבוד השופטת ע' ברון כבוד השופט ג' קרא כבוד השופט ד' מינץ
בעניין :	ועדת הבחירות המרכזית לכנסת ה-24
המבקשת :	עוצמה יהודית - חזית יהודית לאומית, רשימת הציונות הדתית
	נ ג ד
המשיבים :	1. אבתיסאם מראענה 2. רשימת המועמדים "מפלגת העבודה בראשות מרב מיכאלי" 3. היועץ המשפטי לממשלה
	הליך אישור לפי סעיף 7א(ב) לחוק-יסוד: הכנסת ולפי סעיף 63א(ב) לחוק הבחירות לכנסת [נוסח משולב], התשכ"ט-1969
תאריך הישיבה :	י"ב באדר התשפ"א (24.2.2021)
בשם המבקשת :	עו"ד איתמר בן גביר ; עו"ד חנמאל דורפמן
בשם המשיבות 1-2 :	עו"ד עמרי שגב
בשם המשיב 3 :	עו"ד רנאד עיד ; עו"ד מתן שטיינבוך
בשם ועדת הבחירות המרכזית לכנסת ה-24 :	עו"ד דין ליבנה

פסק-דין

הנשיאה א' חיות:

ועדת הבחירות המרכזית לכנסת ה-24 (להלן: ועדת הבחירות) החליטה ביום 17.2.2021, ברוב של 16 תומכים מול 15 מתנגדים ושני נמנעים, לקבל את בקשתה של רשימת "עוצמה יהודית – חזית יהודית לאומית, רשימת הציונות הדתית" (להלן: עוצמה יהודית) לפסול את אבתיסאם מראענה-מנוחין (להלן: מראענה), המוצבת במקום השביעי ברשימת "מפלגת העבודה בראשות מרב מיכאלי" (להלן: העבודה), מלהתמודד כמועמדת לכנסת. זאת, בגין העילות הקבועות בסעיף 7א(א)(1) ו-3 לחוק-יסוד: הכנסת שעניינן, בהתאמה, "שלילת קיומה של מדינת ישראל כמדינה יהודית ודמוקרטית" ו-"תמיכה במאבק מזוין, של מדינת אויב או של ארגון טרור, נגד מדינת ישראל".

בעקבות החלטתה זו של ועדת הבחירות, ובהתאם לסעיף 7א(ב) לחוק-יסוד: הכנסת ולסעיף 63א(ב) לחוק הבחירות [נוסח משולב], התשכ"ט-1969, הוגש הליך האישור דנן.

פתח דבר

1. הכנסת ה-23 התפזרה ביום 23.12.2020 לאחר תשעה חודשי כהונה בלבד בשל אי-העברת תקציב מדינה, ובעיצומה של מערכת בחירות רביעית בתוך פחות משנתיים ימים, שוב נדרש בית משפט זה להחליטה של ועדת הבחירות – גוף פוליטי בעיקרו – לפסול מועמדת מלהתמודד בבחירות לכנסת. המסגרת הנורמטיבית החולשת על פסילת מועמדים מהתמודדות לכנסת נסקרה בהרחבה ונפרשה במלואה אך לאחרונה, בשלושה פסקי דין מפורטים שניתנו על ידי בית משפט זה ערב שלוש מערכות הבחירות הקודמות והדברים ידועים (ראו: א"ב 1806/19 ועדת הבחירות המרכזית לכנסת ה-21 נ' כסיף (18.7.2019) (להלן: עניין כסיף); ע"ב 5487/19 סגל נ' בן גביר (25.8.2019) (להלן: עניין בן גביר); א"ב 852/20 ועדת הבחירות המרכזית לכנסת ה-23 נ' יזבק (9.2.2020) (להלן: עניין יזבק)).

2. בתמצית ייאמר כי שלוש הן העילות המנויות בסעיף 7א(א) לחוק-יסוד: הכנסת, אשר מכוחן ניתן למנוע התמודדות של מועמד בבחירות, אם יש במעשיו של המועמד, לרבות בהתבטאויותיו, לפי העניין, במפורש או במשתמע אחד מאלה: (1) שלילת קיומה

של ישראל כמדינה יהודית ודמוקרטית (סעיף 7א(א)(1)); (2) הסתה לגזענות (סעיף 7א(א)(2)); (3) תמיכה במאבק מזוין של מדינת אויב או ארגון טרור נגד מדינת ישראל (סעיף 7א(א)(3)).

הרף הראייתי הנדרש להוכחת התקיימותן של עילות הפסילה הוא רף מחמיר, וזאת בשל הפגיעה באחד מאדני היסוד של מדינה דמוקרטית – הזכות לבחור ולהיבחר – הנובעת מפסילת המועמד (ראו, בין רבים: עניין כסיף, פסקאות 3-17 לפסק דיני; שי ניצן "להיות עם יהודי ודמוקרטי בארצנו - על פסילת רשימות ומועמדים לכנסת" שורשים במשפט 979, 983 (דינה זילבר עורכת, 2020); ועל חשיבותה של הזכות ראו: א"ב 1095/15 ועדת הבחירות המרכזית לכנסת העשרים נ' זועבי, פסקה 5 לפסק דינה של הנשיאה מ' נאור והאסמכתאות שם (10.12.2015) (להלן: עניין זועבי)).

3. ועדת הבחירות דנה ופסלה את מועמדותה של מראענה בשתי העילות שמנויות בסעיפים 7א(א)(1) ו-3 לחוק-יסוד: הכנסת. המבקשת אינה חולקת על כך שעילת הפסילה הנוספת המנויה בסעיף 7א(א)(2) לא נכללה בהחלטת הפסילה שקיבלה הוועדה ומשכך אף אינה עומדת לדיון בבקשת האישור שלפנינו.

טענות הצדדים

4. בקשת הפסילה שהגישה עוצמה יהודית נסמכה על התבטאויות של מראענה ברשתות החברתיות ובתקשורת, אשר לטענת עוצמה יהודית מעידות כי היא שוללת את קיומה של ישראל כמדינה יהודית ודמוקרטית ותומכת במאבק מזוין של מדינות אויב וארגוני טרור נגד מדינת ישראל. הראיה המרכזית אשר בה מיקדה עוצמה יהודית את טיעוניה, היא אמירה של מראענה בריאיון מיום 18.9.2008 למקומון "מגזין המושבות" כי "הייתי משמידה את זכרון יעקב. [...] שתחזרו לארה"ב או לפולניה". עוד הפנתה עוצמה יהודית, בין היתר, לתגובה שכתבה מראענה לפוסט שהעלתה בשנת 2013 לעמוד הפייסבוק שלה, בה נכתב "לא עמדתי בצפירה, הייתי בנהיגה בזמן שכל המדינה כמעט עמדה דום. אני החלטתי להמשיך לנסוע. ואלה היו 2 דקות מופלאות בזמן הצפירה. הכביש היה ריק, אני המשכתי לחשוב על מה שעניין אותי באמת באותו הרגע"; לפוסט בעמוד הפייסבוק שלה מיום 6.12.2020 בנוגע לנער שנהרג בעימות עם כוחות הביטחון באיו"ש, שבו נכתב "ילד יפה כל כך שהאמין בזכותו הבסיסית להתנגד לכיבוש האכזרי. הוא נרצח ע"י חייל הכיבוש שהחליט שלילד הזה אין זכות להיות [...] כולה בן 14 שיצא להפגין על זכותו הבסיסית להגן על אדמתו ועל חירותו"; לפוסט מיום 2.11.2020 שהעלתה מראענה לעמוד הפייסבוק שלה ובו פורסמה תמונה של מאהר אלאחרס, עציר

מנהלי פלסטיני שהכריזו על שביתת רעב, בצירוף הכיתוב "לא מסוגלת להעלות תמונה של אדם רעב. עושה טריגר להמון נפשות פצועות"; ועוד מספר התבטאויות.

עוצמה יהודית הדגישה בטיעוניה כי גם עתה מראענה לא חזרה בה מאמירותיה אלה ולא התנצלה עליהן, ואך הצרה על האופן שבו נוסחו הדברים על ידה. עוד צוין כי מראענה בחרה שלא לשאת דברים בדיון שהתקיים בוועדת הבחירות, ואף נמנעה מלהתייחס ל"ראיות המרכזיות" נגדה במהלך ריאיון שנערך עמה לאחרונה ושודר ב"חדשות 12" ביום 13.2.2021. לשיטת עוצמה יהודית אף שמראענה הצהירה מספר פעמים כי היא מתנגדת לאלימות מכל סוג, התבטאויותיה מעידות אחרת. במיוחד, נטען כי יש ליתן משקל מכריע להתבטאותה ביחס לזיכרון יעקב כ"ראיית זהב" המגלמת "מסה קריטית" והמבססת עילה לפסילתה.

5. מראענה והעבודה טוענות, מצדן, כי ההתבטאויות שאליהן הפנתה עוצמה יהודית "רחוקות ת"ק פרסה" מאותם מקרים נדירים המבססים עילת פסילה מהתמודדות לכנסת. העבודה ומראענה מדגישות כי התשתית הראייתית שהובאה לצורך תמיכה בבקשת הפסילה כוללת "פרסומים מועטים מן העבר", שהם לכל היותר "פרסומים תיאורטיים פילוסופיים" וממילא אינם מהווים "מסה קריטית" המצדיקה את פסילתה. לטענת העבודה ומראענה, בהתבטאויותיה של מראענה אין כל אמירה השוללת את קיומה של ישראל כמדינה יהודית ודמוקרטית או התבטאות שיש בה משום תמיכה במאבק מזוין של ארגון טרור. עוד צוין כי מראענה מתנגדת באופן נחרץ לאלימות מכל סוג (פסקה 25 לתגובה שהוגשה לוועדת הבחירות).

6. מראענה והעבודה מוסיפות ומציינות כי מראענה "מצרה על הדרך והאופן בהם נכתבו הדברים" (פסקה 16 לתגובה שהוגשה לוועדת הבחירות), ולראיה מובאים דברים שאמרה בריאיון הטלוויזיוני מיום 13.2.2021, בו הבהירה כי מדובר באמירות מן העבר שאינן מייצגות את דעותיה וכי כיום הייתה מתנסחת אחרת. מראענה והעבודה מדגישות כי בריאיון היא הוסיפה ואמרה שהיא "מאמינה במדינה שהעם היהודי יכול להיות בה ויחיה בשלום לצידי" וכן ציינה כי אמירתה בדבר אי-עמידה בצפירה ביום הזיכרון לחללי מערכות ישראל ונפגעי פעולות האיבה היא "סטטוס ישן מאוד ועלוב [...] היום לא הייתי כותבת אותו בכלל". כמו כן הודגש בתגובה מטעם מראענה והעבודה שמראענה "רואה ב'מאפיינים הגרעיניים' של ישראל כמדינה יהודית ודמוקרטית בה שוויון זכויות לכלל אזרחיה ללא הבדל דת, לאום, נטיה מינית ומגדר ככאלו המקובלים עליה" (פסקה 22 לתגובה שהוגשה במסגרת ההליך דנן; ההדגשה במקור). בשולי הדברים מוסיפות העבודה ומראענה וטוענות כי בקשת הפסילה הוגשה בחוסר ניקיון כפיים, נוכח

ה"עקרונות הגזעניים" שעומדים, לשיטתן, בבסיס פעילותם של עוצמה יהודית והעומד בראשה.

7. היועץ המשפטי לממשלה סבור אף הוא כי אין מקום למנוע ממראענה להתמודד לכנסת. הוא מדגיש בטיעונו את הרף הגבוה שנקבע בפסיקה והנדרש לצורך הגבלת מועמד מהתמודדות בבחירות לכנסת, וטוען כי חומר הראיות המצומצם שהוצג אינו מבסס אף אחת מעילות הפסילה שוועדת הבחירות קבעה כי מתקיימות באשר למראענה.

להשלמת התמונה יצוין כי הוגשו שתי בקשות הצטרפות להליך דנן, שבהן נכללו טענות נוספות נגד מראענה – אך בקשות אלו נדחו בהחלטותינו מיום 22.2.2021 ומיום 23.2.2021.

דיון והכרעה

8. התשתית הראייתית ששימשה בסיס להחלטת ועדת הבחירות המרכזית לפסול את מראענה היא מצומצמת וברובה מבוססת על פרסומים מלפני שנים. התבטאויותיה של מראענה באותם הפרסומים הן אכן בעייתיות ומקוממות ביותר, וכפי שהיא עצמה בחרה לכנות חלק מהן בדיעבד – "עלובות". אך כפי שכבר חזרנו ושנינו, תחושת קבס לחוד ועילות הפסילה הסטטוטוריות לחוד (ראו למשל: עניין זועבי, פסקאות 71-75 לפסק דינה של הנשיאה מ' נאור; א"ב 11280/02 ועדת הבחירות המרכזית לכנסת השש-עשרה נ' טיבי, פ"ד נז(4) 1, 49-50 (2003) (להלן: עניין טיבי)).

9. לגישת עוצמה יהודית, אמירתה של מראענה בדבר "השמדת" זיכרון יעקב אשר פורסמה בשנת 2008 במקומן המופץ באזור זיכרון יעקב, היא ההתבטאות החמורה ביותר מביין אלו שפורטו בבקשה. יתר ההתבטאויות שפורטו בבקשה הן – אף לטענת עוצמה יהודית – "פחות חמורות" (ראו דבריו של עו"ד איתמר בן גביר, עמ' 9 שורות 28-30 לפרוטוקול הדיון בוועדת הבחירות מיום 17.2.2021; וכן עמ' 10-11 לפרוטוקול הדיון בוועדת הבחירות). בדיון לפנינו הוסיפה עוצמה יהודית וטענה כי האמירה ביחס לזיכרון יעקב חומרתה כה רבה עד כי היא מבססת הן את העילה שבסעיף 7א(א)(1) לחוק-יסוד: הכנסת בדבר שלילת קיומה של מדינת ישראל כמדינה יהודית ודמוקרטית והן את עילת הפסילה שבסעיף 7א(א)(3) לחוק בדבר תמיכה במאבק מזוין של ארגון טרור, שעל בסיסן נפסלה מראענה. עוצמה יהודית מיקדה, כאמור, את טענותיה באמירה זו ומשכך החרו החזיקו אחריה גם יתר הצדדים.

10. עיון בריאיון המלא של מראענה משנת 2008 ל"מגזין המושבות" – מקומון המופץ באזור זיכרון יעקב – מעלה כי מראענה אכן אומרת את הדברים שציטטה עוצמה יהודית בבקשת הפסילה והיא אף אינה מכחישה את הדבר. עם זאת, מן הראוי להביאם במלואם על מנת שניתן יהיה לעמוד בהמשך על המחלוקת שנפלה בין הצדדים באשר לפרשנותם:

"אם הייתי יוזמת תסריט אפוקליפטי הייתי משמידה את זכרון יעקב. תדגיש, בלי להרוג. שתחזרו לארה"ב או לפולניה. רק אז לפרדים יהיה אולי צ'אנס. אחרת היחסים ימשיכו להיות כמו החיה הזאת שמנקה את החיה האחרת. איך קוראים לזה? (סימביוזה) אנחנו תמיד נמשיך להיות החיה שמנקה את החיה האחרת. מנקה לכם את הבית. אנחנו צריכים אתכם כמו שאתם צריכים אותנו. אבל אנחנו אלה שמנקים."

11. לא שוכנעתי כי איזו מן ההתבטאויות של מראענה ובכלל זה ההתבטאות בנוגע לזיכרון יעקב, עולה ולו בקירוב כדי תמיכה במאבק מזוין, לא כל שכן במאבק מזוין של מדינת אויב או של ארגון טרור. עוצמה יהודית בחרה לצטט בבקשתה חלקים בלבד מאמירתה המלאה של מראענה, ולהציג התבטאות זו בתור קריאה להשמדת מועצה מקומית בישראל. עיון בציטוט זה בהקשרו המלא מעלה, לכל הפחות, ספק באשר לפרשנות שמנסה עוצמה יהודית לייחס לדבריה של מראענה באשר לעילה שבסעיף 7א(א)(3) לחוק. ספק זה, כפי שנפסק, פועל לטובת המועמד (השוו: עניין זועבי, פסקאות 35 ו-73-74 לפסק דינה של הנשיאה מ' נאור, ופסקה 7 לחוות דעתו של השופט י' עמית; עניין כסיף, פסקה 16 לפסק דיני). בדבריה באותו הריאיון עצמו, מדגישה מראענה מפורשות כי היא שוללת אלימות ובתגובתה הכתובה שהוגשה לוועדת הבחירות (פסקה 25) היא חוזרת ומדגישה כי היא "מתנגדת התנגדות נחרצת עקבית ומתמשכת לאלימות מכל סוג ומין שהוא, לא פעלה מעולם למימוש אותן מטרות (להן מעולם לא הסכימה) והפיכתן מרעיון להגשמתו". פשוטם של דברים – בהעדר תמיכה באלימות, נשללת תמיכה במאבק מזוין באשר הוא. זאת ועוד – כבר נפסק כי "מניעת ההשתתפות בבחירות אפשרית רק אם התמיכה היא במאבק מזוין של מדינת אויב או של ארגון טרור. תמיכה אחרת אינה נכללת במסגרתו של סעיף זה, אם כי היא עשויה להוות מרכיב של העילה בעניין שלילת קיומה של מדינת ישראל כמדינה יהודית ודמוקרטית" (עניין טיבי, בעמ' 27; הדגשות הוספו).

12. לא למותר להוסיף ולציין כי אף לא אחת מהתבטאויותיה של מראענה כוללת התייחסות מפורשת למעשי טרור, שבח לפעילות כזו או קריאה לביצועה בעתיד (ראו

והשוו עניין יזבק, פסקאות 14-21 לחוות דעתי; עניין זועבי, פסקאות 40-51 לפסק דינה של הנשיאה מ' נאור). כך, הפוסט שעסק בנער שנהרג ברצועת עזה בעימות עם כוחות הביטחון – ובו ציינה מראענה כי הנער "האמין בזכותו הבסיסית להתנגד לכיבוש האכזרי" – אינו מתייחס להתנגדות בדרך אלימה תוך ביצוע מעשי טרור או למאבק מזוין של ארגון או מדינה מסוימת. הוא הדין באשר להעלאת תמונתו של העציר המנהלי מאהר אלאח'רס לצד הכיתוב "לא מסוגלת להעלות תמונה של אדם רעב. עושה טריגר להמון נפשות פצועות" – לגביה ציין היועץ המשפטי לממשלה בצדק, בהתבסס על ההלכה הפסוקה, כי "קריאה לשחרור אסירים פלסטינים או ביקורם בבתי הכלא בישראל אינם, לצורכי סעיף 7א(3) לחוק היסוד, תמיכה במאבק מזוין נגד ישראל" (עניין טיבי, בעמ' 50) ובמקרה דנן מדובר בעציר מנהלי שובת רעב.

אני סבורה, אפוא, כי פסילת מועמדתה של מראענה בעילה הקבועה בסעיף 7א(3) אינה יכולה לעמוד ואין לאשרה.

13. העילה המנויה בסעיף 7א(1) – שלילת קיומה של מדינת ישראל כמדינה יהודית ודמוקרטית – אף היא לא הוכחה במקרה דנן, בהיעדר "מסה קריטית" כמותית או איכותית של ראיות לביסוסה.

לשיטת עוצמה יהודית, "ראיית הזהב" לביסוסה של עילה זו היא אמירתה של מראענה בראיון משנת 2008 ביחס לזיכרון יעקב ולתושביה היהודים, אשר מלמדת, כך נטען, כי מראענה שוללת את קיומה של מדינת ישראל כמדינה יהודית. אכן, כפי שכבר ציינתי, מדובר באמירה מקוממת ובעייתית, הפוגעת בעצבים החשופים ביותר של העם היהודי ובפצע שלעולם לא יגליד. מדינת ישראל כמדינה יהודית קמה בשנת 1948 כמדינה עצמאית על מנת שליהודים מכל קצות העולם, ובהם שורדי השואה, יהיה בית משלהם אשר בו יוכלו לחיות לבטח. האמירה כי יש להשמיד את זיכרון יעקב – ולו כתסריט אפוקליפטי – ולהחזיר את היהודים לפולין או לארצות הברית היא, על כן, קשה ואך טבעי הדבר כי היא מעוררת כעס ושאט נפש. עם זאת, מן הראוי להסב את תשומת הלב בהקשר זה אל ההבהרה שבה נפתחת הכתבה ולפיה כבר למחרת הריאיון ביקשה מראענה להביע חרטה על חלק מן הדברים שנאמרו בו ולמנוע את פרסומם. וכך ציין הכתב:

"למחרת [הריאיון] היא [מראענה] מתחרטת. היא משגרת אליי מייל בהול: 'מבחינתי הריאיון התקיים במקום טעון מבחינה רגשית... ואם הייתי מדמינת ראיין איתי שנעשה בביתי בת"א, הוא היה אחרת, ממוקד, חכם יותר ולא כזה שעלול לפגוע בי ובבני משפחתי בפרדיס...'. קחו בחשבון

שהראיון הזה לא ממוקד ולא חכם. לא מבוזבז ולא מיוח"צן. מצד שני הוא מצונזר. מראענה ביקשה לראות את טיוטת הכתבה הזו לפני שתפורסם. טיבתי. צנזרתי אותה בעצמי. את הביקורת הקשה שלה על החברה הערבית היא אומרת טוב יותר בסרטיה. מי אני שאסכן אותה ואת בני משפחתה. כמו גם בקנדה, איטליה וצ'כיה, אצלנו היא דווקא מקבלת הערכה רבה ופרסים יוקרתיים. למשל, המקום הראשון בפסטיבל דוקאביב בשנה שעברה. לא נראה לי שאצלנו צפויה לה סכנה" (הדגשות הוספו).

הדואר האלקטרוני ששלחה מראענה למראיין לא צוטט במלואו בכתבה ולא הובא בפנינו, ועל רקע זה ביקש בא-כוח עוצמה יהודית, במסגרת הדיון שנערך לפנינו ביום 24.2.2021, לפרש את הודעתה של מראענה כהבעת חרטה שמוגבלת אך ורק לאמירות המבקרות את החברה הערבית – ולא כחרטה על האמירה הקשה הנוגעת לחברה היהודית ולתושבי זיכרון יעקב היהודים.

14. אכן קיימת עמימות באשר לאופן שבו נוסחה בכתבה הסתייגותה של מראענה. ניתן לפרשה כהבעת חרטה כללית שרק את חלקה – החלק הנוגע לחברה הערבית – נכון היה הכתב "לצנזר", וניתן לפרשה כהבעת חרטה חלקית בלבד שקיבלה ביטוי מלא בכתבה. אף שהיה בידי מראענה להבהיר את הדברים בעת הדיון בוועדה, היא בחרה שלא לעשות כן. תגובותיה הכתובות שהוגשו לוועדת הבחירות וכן בהליך האישור שלפנינו אף הן לא כללו התייחסות והבהרה באשר להסתייגות שהביעה בפני המראיין למחרת הריאיון. ובאופן כללי ראיתי להעיר כי בהליכי בחירות שבהם נדונה שאלת פסילתו של מועמד על בסיס התבטאויותיו, מן הראוי לשקול הגשת תצהיר מפורט מטעם המועמד, אף שבאופן פורמלי הדבר אינו נדרש לפי נוהל הטיפול בבקשות לפסילת רשימת מועמדים או מועד לכנסת, התש"ף-2019 (ראו ועדת הבחירות המרכזית לכנסת ה-24 דיני הבחירות לכנסת 345-350 (2021)). מכל מקום, במהלך הדיון שהתקיים לפנינו ביקשה מראענה את רשות הדיבור והצהירה באופן שאינו משתמע לשתי פנים כי היא מתנצלת על התבטאויותיה והדגישה, בין היתר: "אני לא קראתי להשמדה [...] כל השיח הזה יצא מהקשרו" (עמ' 10 לפרוטוקול הדיון מיום 24.2.2021). עוד אמרה:

"אני מתנצלת על כל דבר שהיה יכול להישמע גזעני, מסית, לא אוהב לא אוהד לא בעד. מעולם לא הסתתי נגד אף בנאדם [...]. אני לא מנוסה בריאיון עיתונות. אני יכולה לטעות, ליפול בלשון. אני גם בנאדם [...]."

אני לא קראתי להשמדה. בערבית אומרים: 'אסלן'. זיכרון
ופורידיס זה שני מקומות שאי אפשר להפריד ביניהם –
גיאוגרפית, חברתית, מוסרית.

[...] בריאיון כל עיתונאי ועיתונאית זכותם המלאה
לחתוך, לערוך, לעשות מה שהם רוצות ורוצים. אני
מתנצלת. אני שוב חוזרת על הדברים. אני בנאדם שנולד
בשביל לחבר ולהיות גשר בין 2 עמים. לנצל את הקיום
שלי במדינה הזו, להילחם על זכויות נשים, מיעוטים,
ובעיקר – אני רוצה להיות ח"כ, כדי שיהיה טוב לכולנו"
(שם, בעמ' 10-11).

15. כפי שכבר נפסק, בעת בחינת התקיימותן של העילות המנויות בסעיף 7א(א)
לחוק-יסוד: הכנסת, יש ליתן משקל להבעות חרטה ולהתנצלות של המועמד עצמו (ראו
עניין טיבי, בעמ' 61-62; עניין כסיף, פסקה 47 לפסק דיני). בעבר נמנע בית משפט זה
מלפסול מועמד – יותר מפעם אחת – וזאת אף כאשר התברר שאותו מועמד אינו עומד
בהבטחתו לשנות מדרכיו ולמרות שהוטל ספק בכנות התנצלותו (ראו והשוו עניין בן
גביר, פסקאות 22-24 לפסק דיני). וכבר אמרנו כי מתוך הכרה בחשיבותה של הזכות
לבחור ולהיבחר – ספק המתעורר לגבי דיות המסכת הראייתית צריך לפעול נגד הפסילה
(עניין כסיף, פסקה 16 לפסק דיני; והשוו: עניין בן גביר, פסקה 24 לפסק דיני).

לפיכך, אני סבורה כי מכלול נסיבות העניין – הקשרה של הכתבה משנת 2008
וכן הבהרותיה והתנצלותה של מראענה בפנינו כעת – מטה את הכף לזכותה.

16. התבטאויותיה האחרות של מראענה, שאף לשיטתה של עוצמה יהודית הן
פחותות בחומרתן ושלגביהן לא נטען דבר בדיון שהתקיים לפנינו ביום 24.2.2021, אין
בהן כדי לבסס עילת פסילה לפי סעיף 7א(א)(1) לחוק-יסוד: הכנסת. חלק מהתבטאויות
אלה – דוגמת התבטאותה לגבי אי-עמידה בצפירה – מעורר אומנם שאט נפש, אך אין
מדובר ב"התבטאויות המעידות באופן חד-משמעי, ברור ומשכנע על שלילת המאפיינים
הגרעיניים של מדינת ישראל כמדינה יהודית" (עניין כסיף, פסקה 67 לפסק דיני). מראענה
אף התייחסה לדברים בראיון מיום 13.2.2021 והצהירה:

"אני מצטערת שזה פוגע בכל לב של אמא או אבא, או אח
או אחות, ששכל את הבת או את הבן שלו. זה לא משנה
מה הסיבות. זה סטטוס ישן מאוד ועלוב. עלוב, אין לי
מילים אחרות. היום לא הייתי כותבת אותו בכלל".

מכל הטעמים שפורטו, אני סבורה כי לא קמה עילה לפסילת מועמדותה של מראענה גם לפי סעיף 7א(א)(1) לחוק-יסוד: הכנסת.

לקראת סיום

17. ריבוי הליכי הבחירות בשנים האחרונות שעסקו בהתבטאויות של מועמדים ברשתות החברתיות מעיד, אולי יותר מכל, כי המרשתת אינה שוכחת דבר, בין לטוב בין למוטב. בעניין כסיף ציינתי בהקשר זה כי "הרשתות החברתיות מעמידות לרשות המועמדים בבחירות לכנסת ערוצי תקשורת מהירים לקהלים רבים ללא תיווך עיתונאי. בכך החליפו הרשתות החברתיות במידה רבה את 'כיכר העיר' ההיסטורית והן משמשות במה פעילה להחלפת דעות, להפצת רעיונות ולגיוס תמיכה בקרב קהלים רחבים ומגוונים" (פסקה 42 לפסק דיני). אך במה זו, שיש בה כדי לאפשר שיח ציבורי ער ומימוש של חופש הביטוי, עלולה לשמש פלטפורמה להתבטאויות ולרעיונות פוגעניים ומבזים (ראו והשוו: הוועדה בראשות השופטת (בדימ') ע' ארבל לגיבוש אמצעים להגנה על הציבור ונושאי משרה בשירות הציבור מפני פעילות ופרסומים פוגעניים, כמו גם בריונות ברשת האינטרנט – דו"ח הוועדה (2020)). יתרה מכך, מילים שנכתבו כלאחר יד (ומקלדת) תיוותרנה במרחב הדיגיטלי זמן רב לאחר שוך סערת הרגשות שהובילה לכתיבתן, וככלל את שפורסם לא ניתן להשיב. ראוי, אפוא, כי מקרים כגון זה – שבו מי שכתבה את הפוסט סבורה היא עצמה כי הוא פוגעני ועלוב ומוטב היה לו שלא יכתב – יהוו תמרור אזהרה לפעילים ברשתות החברתיות, שכן לעיתים לא ניתן יהיה לרפא באמצעות הסברים בדיעבד את אשר שוחרר אל החלל המקוון, וכבר נאמר כי סוף מעשה במחשבה תחילה.

100 דבר

18. לו תישמע דעתי היינו מבטלים את החלטתה של ועדת הבחירות בהליך שבכותרת וקובעים כי מראענה רשאית להתמודד בבחירות לכנסת ה-24.

ה נ ש י א ה

1. מועמדות בבחירות אינה "פרס" הניתן רק לאזרחים למופת או רק לכאלה שדעותיהם רצויות לאחרים. בכך מתחיל הדיון בתיק זה, ובמידה רבה אף מסתיים בו.

2. כמו תמיד ראוי לפתוח בנקודת ההתחלה, המצויה עדיין בעניין ירדור (ע"ב 1/65 ירדור נ' יושב-ראש ועדת הבחירות המרכזית לכנסת השישית, פ"ד יט(3) 365 (1965)), שבו נדונה בפעם הראשונה האפשרות לפסול התמודדות בבחירות (באותה עת, בהקשר של רשימה בלבד, להבדיל מזה של מועמד). הנחתו של הדיון הייתה שפסילת התמודדות בבחירות חייבת להיות שמורה למקרי קיצון, שבהם המועמדות מטילה צל של סכנה על המדינה. לימים, עוגנו עילות הפסילה בחוק יסוד: הכנסת. כעת הן מפורטות יותר וכוללות כידוע אף התנגדות לקיומה של המדינה כמדינה יהודית ודמוקרטית, הסתה לגזענות ותמיכה במאבק מזוין במדינת ישראל. חרף השוני ביניהן, העילות כולן אמורות להיות מוגבלות למקרי קיצון. אמירות קשות, ולעתים אף בזויות, כואבות ומקוממות מבחינת רוב שומעיהן, אינן מספיקות כשלעצמן לצורך פסילת מועמד, כאשר אין מדובר בדפוס פעולה עקבי המאפיין את פועלו. אני מסכימה אפוא לפסק דינה של חברתי הנשיאה א' חיות.

3. פסיקתו של בית משפט זה התוותה בעבר את אמות המידה הרלוונטיות גם למקרה שבפנינו: העובדה שאין מדובר בהתבטאויות שיטתיות ודומיננטיות, "גילן" של ההתבטאויות, הבעת חרטה והבהרות רלוונטיות, כמו גם ההשוואה למקרים אחרים שנדונו בבית משפט זה (ראו: א"ב 852/20 ועדת הבחירות המרכזית לכנסת ה-23 נ' יזבק, פסקאות 4-15 לחוות דעתי וההפניות שם (9.2.2020)). על רקע שיקולים אלה, עניינה של המשיבה הוא מובהק אף יותר ממקרים קודמים שהובאו לפתחנו. הדברים אמורים בשים לב לכך שמדובר באמירות בודדות וישנות יחסית – הגם שצורכות את הלב – וכאלה שהמועמדת התנערה מהן ואף התנצלה.

4. אכן, אנו חיים בעידן שבו "הזכות להישכח" כמעט ואינה קיימת. האינטרנט זוכר הכול (ראו: אשרת אילון וערן טוך "בעקבות הזמן האבוד: ממד הזמן בפרטיות ברשתות חברתיות" מן הפרט אל הכלל: פרטיות וחברת המעקב 101 (2019)). במקרה דנן הוצגו פוסטים של המשיבה מהרשת החברתית "פייסבוק" שפורסמו בעיקרם בשנים 2013-2012, ואף התבטאות משנת 2008 שנמסרה במסגרת ראיון למקומון (שעותק ממנו ניתן לאיתור בחיפוש באינטרנט). אכן, אנשים נושאים באחריות למוצא פיהם, ואף על כך

נאמר "חכמים היזהרו בדבריכם". אולם, הדרך למועמדות לכנסת אינה אמורה לעבור בכור המצרף של "בדיקת ניקיון" ביחס לכל פרסום מן העבר שכבר אינו מייצג את פועלו הציבורי של אדם. השאלה שיש לשאול היא עד כמה הדברים, קשים וכואבים ככל שיהיו, משקפים את עמדותיה ודרכה של המועמדת באופן כללי, ובעת הזו בפרט. כפי שציינה חברתי הנשיאה, דבריה של המועמדת עצמה – כבר למחרת היום שבו ניתן הראיון בשנת 2008 (כפי שעולה עוד מהפרסום המקורי שלו), ולא כל שכן בראיון לערוץ 12, ואף בפנינו – הדגישו והבהירו כי אין אלה פני הדברים במקרה זה. למעשה, דווקא ה"חיפוש" אחר התבטאויות נשכחות של המועמדת הוא שהוביל להדהודן, לאחר שהמועמדת עצמה התנערה מהן.

5. הליך כמו זה שבפנינו, שבו נדונה שאלת פסילתה של מועמדת שאמרה דברים כואבים מנקודת מבטו של הציבור בישראל, וארשה לעצמי להוסיף – אף מנקודת מבטי – קולע את בית המשפט, ועמו את השיח הציבורי, למצב מורכב. ההגנה על ההשתתפות הדמוקרטית ועל תכליותיה של סמכות הפסילה של מועמדים מחייבת את בית המשפט שלא לאשר החלטות פסילה במקרים שבהם אין במועמדות כדי לאיים על קיומה או זהותה של המדינה. לצד זאת, אפקט האישור של המועמדות עלול לעתים להטעות וליצור רושם כאילו יש בהחלטה כדי לתת תוקף חיובי או גושפנקה לאמירות עצמן. מבחינות רבות זוהי טרגדיה ידועה מראש. בניגוד לכך, שומה עלינו לומר בפה מלא: ניתן להסתייג מדברים קשים שנאמרו, מבלי שיש בכך כדי להשליך על ההתמודדות בבחירות.

6. לקראת סיום אחזור לעיקר: פסילת מועמדים או רשימות בדמוקרטיה היא החלטה שאמורה להיות שמורה למקרי קיצון מובהקים. אמת המידה לזיהויו של מקרה כזה אינה קיצוניותה של אמירה מסוימת, אלא הצטברותן של עובדות ונסיבות המצדיקות את ההתייחסות למקרה כחריג וקיצוני. אמירות בודדות, בעיקרן ישנות, שמהן המועמדת עצמה הסתייגה, נופלות במובהק מחוץ למסגרת זו. העובדה שאף חברים במפלגתה שלה גינו את ההתבטאויות, כפי שעולה מהדיונים בוועדת הבחירות המרכזית ומבקשת ההצטרפות שהוגשה אלינו, מלמדת כי הדינמיקה של החיים הפוליטיים בסוגיות אלה היא מורכבת יותר. ישפוט הציבור.

השופט נ' סולברג:

כדעתה של חברתי הנשיאה חיות, וכהערותיה של חברתי השופטת ברק-ארז: מחד גיסא, סלידה ושאט-נפש מהתבטאויותיה של מראענה; מאידך גיסא, לא קמה עילה משפטית לפסילתה מלהתמודד כמועמדת לכנסת.

מיום שהונחה הוראת סעיף 7א לחוק יסוד: הכנסת לפתחו, נקט בית משפט זה גישה מצמצמת, בבואו לפרשה – להלכה, וליישמה – למעשה. גישה זו משקפת הכרעה ערכית, שלפיה בדמוקרטיה נודעת חשיבות מיוחדת – כמעט עליונה – לזכות החוקתית לבחור ולהיבחר. פסילת מועמד או רשימת מועמדים מלהתמודד בבחירות לכנסת, חייבת להיות מוצא אחרון בהחלט, כזה השמור למצבי-קיצון מובהקים שבהם אין מקום לספק (א"ב 1806/19 ועדת הבחירות המרכזית לכנסת ה-21 נ' כסיף, פסקה 2 לחוות דעתי (18.7.2019)).

בל נטעה: גם אחרי דברי הסבר וחרטה ששמענו מפיה, נותר דברה של מראענה מר פלענה. את ההתנצלות והחרטה שהביעה, דומני כי יש לקבל עם קב של תמטין: לקבל – כי דין אחד למראענה ולקודמיה, מועמדים לכנסת – מהימנים ונאמנים יותר או פחות – שהביעו חרטה על דבריהם, ומשלא הצטברה לחובתם "מסה ראייתית קריטית" נקבע כי הם רשאים להתמודד בבחירות לכנסת (שם, פסקה 8). עם קב של תמטין – משום שבדיון בוועדת הבחירות המרכזית לכנסת ה-24 – נאלמה מראענה דום; בכתובים – הטיחה בזולתה, וגמגמה לגבי עצמה; ורק כאשר הקשינו עליה במהלך הדיון לפנינו, הואילה לבקש להביע חרטה ולהצהיר על פנותה.

האם פנים דבריה? ימים יגידו. על כל פנים, הדמוקרטיה הישראלית מסוגלת להכילה.

ש ו פ ט

השופטת ע' ברון:

1. אבתיסאם מראענה-מנוחין היא מועמדת מספר 7 ברשימת "מפלגת העבודה בראשות מרב מיכאלי" לבחירות לכנסת ה-24 (להלן: המשיבה). המשיבה, במאית ויוצרת

קולנוע וטלוויזיה בהשכלתה ובמקצועה, גדלה בכפר פורדיס. בשנת 2008 התראיינה לכתבה שפורסמה במקומון העיר זכרון יעקב, הסמוכה לפורדיס; ובכתבה סיפרה המשיבה בין היתר על ילדותה ובגרותה בכפר, על העוני שבו גדלה, וכן שיתפה באג'נדה הפוליטית והחברתית שלה בהיותה אישה בחברה הערבית (להלן: הכתבה). המבקשת בהליך שלפנינו, מפלגת "עוצמה יהודית – חזית לאומית רשימת הציונות הדתית" (להלן: המבקשת), סבורה כי הדברים שצוטטו מפי המשיבה בכתבה, לפני כ-13 שנים, מקימים כשלעצמם עילה לפסילתה מהתמודדות לכנסת. לשון אחר: לעמדת המבקשת, הכתבה היא "ראיית זהב", שדי בה כדי להקים שתיים מתוך שלוש עילות הפסילה המנויות בסעיף 7א(א) לחוק-יסוד: הכנסת (להלן: חוק היסוד): "שלילת קיומה של מדינת ישראל כמדינה יהודית ודמוקרטית" (סעיף 7א(א)(1)), ו-"תמיכה במאבק מזוין, של מדינת אויב או של ארגון טרור, נגד מדינת ישראל" (סעיף 7א(א)(3)).

טרם שאתיחס לטענת המבקשת, מן הראוי לחזור ולצטט את ההתבטאות הרלוונטית בתוך ההקשר שבו היא נאמרה:

"אם הייתי יוזמת תסריט אפוקליפטי הייתי משמידה את זכרון יעקב. תדגיש, בלי להרוג. שתחזרו לארה"ב או לפולניה. רק אז לפורדיס יהיה אולי צ'אנס. אחרת היחסים ימשיכו להיות כמו החיה הזאת שמנקה את החיה האחרת. איך קוראים לזה? (סימביוזה) אנחנו תמיד נמשיך להיות החיה שמנקה את החיה האחרת. מנקה לכם את הבית..."

אתם מפוחדים באופן טבעי. אתם עם מבוהל. מפוחד בגנטיקה. זה לא התחיל בשואה ולא קשור בערבים. אתם עם נורא רכושני ושתלטן. ואוי ואבוי שלא תבינו משהו. ומעל לכל חשוב לכם שכל הערבים בפורדיס ידברו עברית ולא ערבית. השתלטנות שלכם זה להכריח את כולם לדבר בשפה שלכם..."

2. מילותיה של המשיבה מקוממות, צורמות לאוזן, ראויות לגינוי. עם זאת, אין יסוד להסיק מהמילים כי המשיבה שמה לה למטרה לפעול למען "שלילת קיומה של מדינת ישראל כמדינה יהודית ודמוקרטית", או שיש במעשיה משום "תמיכה במאבק מזוין, של מדינת אויב או של ארגון טרור, נגד מדינת ישראל". ואוסף עוד זאת – למקרא הכתבה בכללותה ניכר ממנה שהמשיבה מבטאת בה יותר מכל את המצוקה האישית שחוותה כילדה וכאישה ערבייה, ואת מצוקתם של תושבי הכפר פורדיס החיים בעוני אל מול רווחתם של תושבי זכרון יעקב שממול. התנסחותה של המשיבה היא פרובוקטיבית, ובה בעת מבטאת כעס וכאב. לא ניתן למצוא במילותיה כל קריאה לאלימות, או דה-לגיטימציה של מדינת ישראל כמדינה יהודית. אף בפרסומים אחרים של המשיבה שאליהם הפנתה המבקשת, לא מצאתי עדות להתקיימותן של איזה מעילות הפסילה

שבחוק היסוד; ומכל מקום מדובר בפרסומים ישנים בעיקר, מהשנים 2008 עד 2013, כאשר כיום בחרה המשיבה להצטרף לשורותיה של מפלגת העבודה – מפלגה ציונית.

במהלך הדיון לפנינו הבהירה המשיבה כי היא מצרה על הפרסומים הפוגעניים, וכי היא "מתנצלת על כל דבר שהיה יכול להישמע גזעני, מסית, לא אוהב לא אוהד לא בעד". לדבריה – "מעולם לא הסתתי נגד אף בנאדם; אני נשואה אחרי שנים לבחור יהודי בשם בועת, איש מהמם, אנחנו מגדלים את בתנו סופיה; היא 100% יהודייה ו-100% ערבייה". וכפי שבתה היא גם יהודייה וגם ערבייה, מעידה המשיבה על עצמה כי המטרה שלשמה היא פועלת היא חיבור בין שני העמים ויצירת גשר ביניהם. קורות החיים שלה מעידים אף הם כי לא שנאה ואלימות הם דרכה אלא עיסוק בפעילות חברתית וציבורית, בדגש על זכויות מיעוטים ובהם נשים וערבים.

3. אכן, ניכר כי במסגרת פעילותה הציבורית לא בחלה המשיבה בעבר בהתבטאויות מתגרות ואף פוגעניות. אך רב המרחק בין התבטאויות אלה ובין קריאה לטרור או לשלילת אופייה של מדינת ישראל כמדינה יהודית ודמוקרטית. לכל אדם, ובמיוחד למי שנמנה עם קבוצת מיעוט, שמורה הזכות להביע את מחאתו בנושאים חברתיים ופוליטיים; ועלינו להישמר מלפרש כל מחאה כזו כתוקפנות או כאיום על זהותה היהודית של מדינת ישראל. פרשנות כזו פוגעת פגיעה ממשית הן בחופש הביטוי הן בזכות לבחור ולהיבחר, שתיהן זכויות יסוד חוקתיות, ומכרסמת ביסודות שעליהן מושתתת הדמוקרטיה הישראלית. פרשנות כזו מסוכנת במיוחד כאשר עילות הפסילה משמשות ככלי בידי הרוב לדחיקתו של המיעוט אל מחוץ למשחק הדמוקרטי.

מטעמים אלה, אני מצטרפת לחוות דעתה הממצה של הנשיאה א' חיות ולתוצאה שאליה הגיעה.

ש ו פ ט ת

השופט ג' קרא:

אני מסכים עם חוות דעתה של הנשיאה א' חיות כי הפרסומים עליהם התבססה החלטת ועדת הבחירות לפסול את המשיבה 1 (להלן: המועמדת) מלהתמודד בבחירות לכנסת – אינם מבססים אף לא אחת מעילות הפסילה אשר ועדת הבחירות קבעה כי מתקיימות בעניינה.

התבטאויותיה של המועמדת במסגרת כתבה ב"מגזין המושבות" משנת 2008 – אשר בא כוח המבקשת אף כינה אותה "ראיית זהב" – ובפוסטים אשר המועמדת פרסמה ברשתות החברתיות – אינן מבססות את קיומה של אותה "מסה קריטית" הנדרשת כתנאי לפסילתה מלהתמודד בבחירות לכנסת.

ההתבטאויות אשר הונחו בפני ועדת הבחירות בעניינה של המועמדת אינן עולות כדי ראיות ברורות, חד-משמעיות ומשכנעות לכך שהמועמדת פעלה או פועלת באופן העולה כדי עילות הפסילה המנויות בסעיפים 7א(א)(1) ו-3 לחוק-יסוד: הכנסת (ראו: ע"ב 2/84 נ' יימן נ' יושב-ראש ועדת הבחירות המרכזית לכנסת האחת-עשרה, פ"ד לט(2) 225, 249-250 (1985)). כל שהונח בפני הוועדה אינו אלא אוסף של אמירות קשות, מכוערות ומקוממות, שטוב להן שלא נאמרו משנאמרו, ושחלקן אף המועמדת עצמה הגדירה כ"עלובות" ואמרה שלא הייתה חוזרת עליהן. ראיות אלה, אשר חלקן הן מלפני למעלה מעשור, ואשר נאספו מהאינטרנט ומהרשתות החברתיות – אינן מלמדות על שיטתיות ודומיננטיות ב"משנתה" של המועמדת, כי היא מתבטאת ופועלת באופן העולה כדי עילות הפסילה הקבועות בסעיפים 7א(א)(1) ו-3 הנ"ל. התנצלותה של המועמדת על התבטאויותיה סרות הטעם, מקהה את תוקפן של ההתבטאויות. בנסיבות אלו, אין מתקיימת בהתבטאויותיה של המועמדת, "האיכות" או "הכמות" המצדיקים את פסילת מועמדותה.

ש ו פ ט

השופט מ' מזוז:

אני מסכים לחוות דעתה ולמסקנתה של חברתי הנשיאה א' חיות, כי אין לאשר את החלטת ועדת הבחירות המרכזית לכנסת לפסול את מועמדותה של המשיבה 1 מלהשתתף בבחירות לכנסת ה-24.

התבטאויותיה של המשיבה 1, שהן אכן מקוממות, אינן עולות כדי עילות הפסילה הקבועות בסעיפים 7א(א)(1), או 7א(א)(3) לחוק יסוד: הכנסת. כפי שצוין על ידי חברתי השופטת ד' ברק-ארז, פסילת מועמדים או רשימות במשטר דמוקרטי שמורה "למצבי קיצון מובהקים", ובהתאם לכך נקבעה בפסיקתו של בית משפט זה שורה של אמות מידה לזיהויים של מקרי קיצון כאלה. התבטאויותיה של המשיבה 1 אינן עונות על אמות מידה אלה, אף לא בקירוב.

אוסף, באשר לעילה של "שלילת קיומה של מדינת ישראל כמדינה יהודית", כי כפי שכבר הערתי בעבר (א"ב 1806-19 ועדת הבחירות המרכזית לכנסת ה-21 נ' כסיף ואח' (18.7.2019)), יש לדעתי לפרש עילה זו "כמתייחסת לזהותה של מדינת ישראל כמדינתו של העם היהודי במוכן הלאומי, כמקום בו הוא מגשים את זכותו להגדרה עצמית, ולא כמתייחסת לתכנים הפנימיים של המדינה המאפיינים אותה כמדינה יהודית". סוגיה זו אינה נדרשת להכרעה בענייננו, ועל כן אסתפק כאן בהערה קצרה זו.

ש ו פ ט

השופט נ' הנדל:

אני מצטרף לחוות דעתה של חברתי, הנשיאה א' חיות, ולתוצאה אליה הגיעה. הצגתי את השקפתי בסוגיות הרלוונטיות בהליך מעין זה בא"ב 1806/19 ועדת הבחירות המרכזית לכנסת ה-21 נ' ד"ר עופר כסיף (18.7.2019).

ש ו פ ט

השופט ד' מינץ:

שוב מוצא אני את עצמי כקול קורא במדבר. נותר בגפי.

1. נקודת המוצא לדיון משותפת לי ולחבריי. והיא, שההגבלות המוטלות על הזכות החוקתית לבחור ולהיבחר לכנסת צריכות להיות מינימליות, ועליהן להגן על האינטרסים החיוניים ביותר של המדינה (בג"ץ 5364/94 ולנר נ' יושב-ראש מפלגת העבודה הישראלית, פ"ד מט(1) 758, 802-803 (1995)). ברם, אין לקרוא את הוראות החוק כ"אות מתה". כפי שציינתי בעניין א"ב 1806/19 ועדת הבחירות המרכזית לכנסת ה-21 נ' ד"ר עופר כסיף, פסקאות 5-9 לחוות דעתי (18.7.2019) (להלן: עניין כסיף); ובעניין א"ב 852/20 ועדת הבחירות המרכזית לכנסת ה-23 נ' ח"כ היבא יזבק, פסקה 1 לחוות דעתי (9.2.2020) (להלן: עניין יזבק), הוראות חוק יסוד: הכנסת בקשר לפסילת מועמד הן ברורות. אמות המידה לפסילת מועמד הובהרו במסגרת חוק יסוד: הכנסת (תיקון מס' 46), התשע"ז-2017, ונקבע כי פסילת מועמד תיעשה אם יש במטרותיו או במעשיו "לרבות בהתבטאויותיו" אחת מהחלופות המנויות בסעיף.

2. כפי שציינתי בעבר בעניין כסיף, המחוקק הגדיר:

"קו גבול ברור אשר מעבר לו, מעשים, מטרות והתבטאויות אינם לגיטימיים עבור נבחרי ציבור ועבור מפלגה או רשימה של נבחרי ציבור. דלתות בית הנבחרים אינן פתוחות עבור אלה המבקשים לפגוע במאפייניה של מדינת ישראל כיהודית ודמוקרטית או לתמוך במאבק מזוין נגדה ובכך לתמוך באיום על עצם קיומה" (פסקה 4 לחוות דעתי).

3. על אף הצורך ליישם את הוראות החוק בזהירות ובשים לב להיקפה של הזכות לבחור ולהיבחר, איננו רשאים להתעלם מהוראותיו המפורשות של החוק. נאמר זה מכבר, מימים ימימה, כי "זכויות אזרח אינן במה לכיליון לאומי..." (ע"ב 2/84 ניימן נ' יו"ר ועדת הבחירות המרכזית לכנסת האחת-עשרה, פ"ד לט(2) 310, 225 (1985)). אין מקום לגילוי סובלנות כלפי התבטאויות (או מעשים) של נבחר ציבור שיש בהם משום שלילת קיומה של מדינת ישראל כמדינה יהודית ודמוקרטית או תמיכה במאבק מזוין של ארגוני טרור הקמים עליה לחסלה (בג"ץ 11225/03 ח"כ בשארה נ' היועץ המשפטי לממשלה, פ"ד ס(4) 304, 287 (2006)).

4. כפי שציינתי גם כן בעניין כסיף, לדעתי שאלת קיומה של "מסה" ראייתית קריטית הנדרשת לצורך אישור החלטת פסילת מועמד, אינה שאלה כמותית אלא איכותית. בית המשפט יכול ורשאי להשתכנע ולבסס את הכרעתו בהתבסס על ראייה אחת ויחידה. וכך נאמר על ידי בעניין כסיף:

"אם למשל בית המשפט ישתכנע על בסיס ראייה בודדת (ולא כבמקרה זה בו מדובר במכלול ראיות) שיש להכריע את הדין לכיוון מסוים, הרי שהוא יכול לגזור מכך את הכרעתו. או אז הראייה הבודדת תהיה "מסה קריטית". לעומת זאת, לעתים קיים צבר ראיות רבות אשר עוצמתן אינו מכריע את הכף והוא לא יהווה "מסה קריטית". בכך אין למעשה כל חדש (וראו למשל בהליכים שונים: ע"פ 7007/15 שמיל נ' מדינת ישראל, פסקה 22 (5.9.2018); ע"א 8742/15 אסטרוולוג הוצאה לאור בע"מ נ' רון, פסקה 44 (3.12.2017); יעקב קדמי על הראיות חלק רביעי, עמ' 1761 והלאה (2009)). אכן, עוצמת הראיות הנדרשת להכרעה משתנה לפי סיווג העניין המסור להכרעתו של בית המשפט. לעתים נדרשות ראיות המסירות כל ספק סביר. לעתים נדרשות ראיות המטות את מאזן ההסתברות. לעתים נדרשות ראיות "מנהליות", בעוצמה משתנה. גם בכך אין כל חדש (וראו למשל: ע"פ 961/16 אלהרוש נ' מדינת ישראל, פסקה 15 (25.11.2018); ע"מ 3326/18 פלוני נ' מנהל רישוי כלי ירייה מחוז דרום – המשרד לביטחון פנים, פסקה 20 (16.1.2019)). בעניינינו נדרשות ראיות מנהליות ברמה גבוהה של שכנוע, ולא דווקא מספר גדול

של ראיות. לא הכמות קובעת כי אם האיכות." (שם, פסקה 11).

בענייננו, קיימת ראייה משמעותית וגלויה המגבשת לדעתי "מסה קריטית" איכותית ומספקת לפסילת מועמדוּתה של אבתיסאם מראענה-מנוחין (להלן: מראענה). על מנת לא להאריך יתר על המידה, אתייחס אך ורק לראיה זו, ולא ליתר האמירות השנויות במחלוקת והבעייתיות של מראענה, שעה שלדעתי, די בדברים אלה לצורך הוכחת עילת הפסילה. וכוונתי, לקריאה המפורשת להשמדת העם היהודי. וכך היא אמרה: "אם הייתי יוזמת תסריט אפוקליפטי, הייתי משמידה את זכרון יעקב" (ראיון משנת 2008 ל"מגזין המושבות"), כאשר המילים שנאמרו לאחר מכן: "תדגיש, בלי להרוג. שתחזרו לארה"ב או לפולניה" מחווירות נוכח הביטוי הראשון הקשה. אם ישנו ספק למה התכוונה, כאשר נשאלה בהמשך הראיון: "למה להוריד אותנו ולא להעלות אתכם?" היא ענתה: "יותר קל להוריד ולהעיף..."

5. מבלי שהוטל הפור, קשה להתעלם מהעיתוי שפסק דין זה ניתן בו – פורים דשושן. קשה אפוא בנסיבות אלו שלא להיזכר במילותיה של מגילת אסתר, בגזירה שיצאה על העם היהודי באותם ימים: "להשמיד להרוג ולאבד את כל היהודים מנער ועד זקן טף ונשים" (אסתר ג', 13). משחר ההיסטוריה, העם היהודי נרדף על ידי אויביו הקמים עליו להורגו. בימים ההם בזמן הזה. חובתה של מדינת ישראל, כמדינה יהודית ודמוקרטית, להגן על עצמה מפני אלו המבקשים להשמיד ולאבד את היהודים החיים בה; קשה בעיניי לקבל מצבו שבו יינתן כרטיס כניסה לבית הנבחרים למי שמייחל לגירושם של היהודים "לארה"ב או לפולניה". וזאת בהנחה שמתייחסים אנו לגרסה העדינה יותר של דבריה של מראענה, תוך "דילוג" על הרצון שביטאה בלשון חותכת: "הייתי משמידה את זכרון יעקב". קשה למצוא דוגמה מובהקת יותר להתבטאות מועמד המגבשת "מסה קריטית" להוכחת המטרה שעניינה "שלילת קיומה של מדינת ישראל כמדינה יהודית ודמוקרטית".

6. יתר על כן, נסיבות מקרה זה חריגות וקיצוניות. זאת בהתייחס למידת דלותה של ה"התנצלות" והחרטה שהביעה מראענה, אם בכלל ניתן לייחס לה חזרה כלשהי מדבריה. ואבהיר.

7. חזון נפרץ הוא שמועמד לכנסת מבקש "לשפץ" את עמדתו באופן פומבי, לאחר שמתעורר החשש לפסילתו. מטבע הדברים, יש מקום לנקיטת משנה זהירות כאשר מועמד

מתכחש, מביע חרטה או אף התנצלות על דברים שאמר בעבר. כפי שצינתי גם כן בעניין

כסיף:

”ככלל, יש לקחת בעירבון מוגבל בקשתו של מועמד להתכחש להתבטאויותיו הציבוריות – התבטאויות אשר במקרים רבים הן אלו אשר סוללות את דרכו להיבחר לכנסת ועליהן נבנה אמון הציבור בו. ההתנערות מאותן אמירות בהליך הפסילה עשויה להצביע על כך שאותן עמדות ”מתוקנות”, נאמרות רק לצורך התחמקות מרוע הגזירה, מן השפה ולחוץ, ואינן משקפות עמדה אותנטית” (שם, פסקה 19).

אמנם, ישנם מקרים שבהם ראוי ליתן משקל להצהרתו ”המתוקנת” של מועמד, בעיקר בהתייחס לראיות ישנות, שהמועמד הצליח לשכנע לגביהן כי שינה את דרכיו באותם תחומים אליהם התייחסו אותן ראיות.

”ודוק: אין המדובר בהצהרה של מועמד כי מטרתו היא אחת והתשתית העובדתית הנה אחרת; המדובר בהצהרה של מועמד כי שינה את דרכיו וכי הוא מקבל על עצמו – במבט צופה עתיד – כללים ומגבלות שיאפשרו לו לפעול על פי האמור בסעיף 7 לחוק יסוד: הכנסת” (א”ב 11280/02 ועדת הבחירות המרכזית לכנסת השש-עשרה נ’ טיב, פסקה 83 לפסק דינו של הנשיא א’ ברק (15.5.2003)).

הצהרת מועמד אינה אפוא בעלת משקל מוחלט, ואין בכוחה לאיין ולאפס כל אמירה פסולה, בכל הקשר, בכל זמן ומקום. יש לבחנה בזהירות. ככל שמדובר בהתבטאות חריפה, חמורה וספציפית יותר, כך יש לצפות מהמועמד שיתן הסברים משכנעים, מעמיקים ומפורטים יותר (עניין יזבק, פסקה 5 לחוות דעתי; פסקה 12 לחוות דעתה של הנשיאה א’ חיות). ניתן אף לומר כי יתכנו התבטאויות (ובוודאי מעשים) חריפות, מפורשות וברורות כל כך, אשר הן כמעט בבחינת ”אפילו באלף לא בטיל” (בבלי, ביצה ג ע”ב). על המועמד יוטל נטל כבד ביותר לשכנע לגביהן כי חזר בו מדרכיו. על המועמד לצרף ראיות שמשקלן יגבר על התשתית הראייתית המטה את הכף לכיוון פסילתו. התשובה לשאלה, האם את הנעשה ניתן להשיב, הינה אפוא תלויה נסיבות, בהתייחס לכל מקרה ומקרה, אופי ההתבטאות ועוצמת השכנוע בדבר ”החרטה”. ברם, לשם חציית הרף המינימלי ביותר, לכל הפחות, ברי כי מצופה ממועמד להגיש תצהיר מפורט ומבואר ממנו ניתן יהיה לנסות להשתכנע מכנות דבריו, בהזדמנות הראשונה שניתנת לו לעשות כן. זאת על אף שכפי שהצביעה חברתי הנשיאה, באופן פורמלי אין הדבר נדרש.

8. בענייננו כאמור מראענה כלל לא פירטה, בשלב כלשהו, לא לפני ועדת הבחירות ולא לפנינו, כי היא חזרה בה מדרכיה או כי על אף שבעבר דגלה במטרות פסולות, היא איננה תומכת עוד במטרות אלו. אל מול דבריה המפורשים והבוטים, בדבר "השמדת זיכרון יעקב", למעשה, לא מונחת כל ראייה בסיסית אשר בה היא מסבירה כי מדובר באירוע השייך לעבר הרחוק אשר איננו משקף עוד את המטרות שהיא מעוניינת לקדם כיום. לא כל הסתייגות יכולה לאיין כל אמירה. התנצלות וחרטה דורשים בדיקה זהירה. אך בענייננו, לא התמלא אף לא הרף הבסיסי ביותר. אין לפנינו הבהרה, או הוכחה ואף לא הסתייגות קלה שבקלות. לפני ועדת הבחירות בחרה מראענה שלא לשאת כלל דברים. לפנינו הגישה תצהיר על דרך ההפניה בלבד. גם לא הוצגה כל ראייה של ממש שיש בה כדי לשכנע כי היא חזרה בה מדבריה. אדרבה. בריאיון לערוץ 12 מיום 13.2.2021 היא התייחסה במפורש אך ורק לעניין פרסום אחר, בו סיפרה כי היא לא עמדה בצפירת יום הזיכרון לחללי צה"ל, "ואלה היו 2 דקות מופלאות בזמן הצפירה". אין חולק כי היא לא התייחסה כלל במסגרת אותו ריאיון טלוויזיוני לריאיון שבו העלתה את רעיון העיוועים בדבר "השמדת זיכרון יעקב".

9. זאת ועוד. רק בדיון שהתקיים לפנינו צצה הטענה כי כבר למחרת הריאיון בשנת 2008 ל"מגזין המושבות" מראענה התחרטה על הדברים שאמרה בקשר להשמדת זיכרון יעקב. לא רק שלא בא זכרה של טענה זו בהליך שהתקיים לפני ועדת הבחירות ובתגובה שבכתב בהליך שלפנינו, אלא שגם בדיון הועלתה אפשרות זו רק לאחר שנשאל בא-כוחה באופן מפורש האם כך הדבר. יתר על כן, טענה זו מסתמכת על תשתית דלה ביותר, שאין בכוחה כדי לבסס "חרטה" כלשהי. הכוונה לדברים שנאמרו בפתח הריאיון ל"מגזין המושבות", על ידי המראיין, אשר מציין כי מראענה "התחרטה" למחרת הריאיון על הדברים שאמרה בו, וביקשה לצנזרו בשל החשש לפגיעה בה ובבני משפחתה בפרדיס. המראיין מציין כי מיאן לאפשר לה לעשות כן, אך צנזר את הכתבה בעצמו כשהוא מציין: "את הביקורת הקשה שלה על החברה הערבית היא אומרת טוב יותר בסרטיה". דומה אפוא כי הדיון שהתנהל בין מראענה לבין המראיין על ה"צנזורה" שהתבקשה, נגע לדברי הביקורת החריפים הנסובים על החברה הערבית, ולא על האמירה בנוגע לזיכרון יעקב.

10. בנסיבות אלו, גם אינני סבור כי יש בהופעתה של מראענה לפנינו, ובה הביעה לראשונה – ורק לאחר שדחקו בה – דברי התנצלות רכים ורפים על האמירה האמורה, כדי לשנות את התמונה. לא לכך התכוונה פסיקת בית משפט זה כשקבעה כי מועמד יכול להוכיח, לשכנע, להבהיר כי שינה את דרכיו; לא להתנצלות שניתן לכנותה מאולצת, שהושמעה בדקה ה-90, בשנייה האחרונה ממש, טרם מונפת חרב הפסילה.

11. עוד אוסיף, כי לא רק שלא הוגש תצהיר כלשהו כאמור; לא רק שלא צורפה ראייה כלשהי לתמיכה בטענה לשינוי דרכיה, אלא שבחומר שהוגש אף קיימת ראייה שיש בה כדי לשמש תנא דמסייע לטענה כי אין מדובר רק בראיה ישנה שאיננה מייצגת עוד את מטרותיה של מראענה. כך – ומבלי להתייחס לראייה הנוספת שעניינה אמירותיה של מראענה לגבי צפירת יום הזיכרון, ולהתפתלויותיה בקשר אליה – ממש בתקופה האחרונה, ביום 2.11.2020, פירסמה "פוסט" בחשבון הפייסבוק שלה ובו תמונתו של פעיל ג'יהאד איסלמי שובת רעב בצירוף המילים: "לא מסוגלת להעלות תמונה של אדם רעב. עושה טריגר להמון נפשות פצועות. בתמונה: האסיר מאהר אל אח'רס". וישאל השואל באילו "המון נפשות פצועות" מדובר? אכן, אין בראיה זו כדי לגבש קיומה של "מסה קריטית" להוכחת עילת פסילה כלשהי לפי סעיף 7א לחוק יסוד: הכנסת. ברם, וזאת עיקר, על אף שגם פרסום זה התנוסס על פני בקשת הפסילה, מראענה לא הבהירה דבר לגביו. אכן נוסחו של הפרסום עמום. משתמע לשני פנים. אך בראי אמירתה החריפה והבוטה בדבר "השמדת" זיכרון יעקב, בבואנו לבחון כנותה של הטענה המאוחרת לחרטה, לא ניתן לומר כי מדובר בפרסום חסר משמעות שאין בו כדי להאיר את התמונה במלואה. על כגון דא ניתן לומר במקום "ישן מפני חדש תוציאו" (ויקרא כ"ו, 10) בלשון סגי-נהור, "חדש מפני ישן תוציאו". הרמב"ם בהלכות תשובה (פרק ב' הלכה א') כותב:

"איזו תשובה גמורה. זה שבא לידו דבר שעבר בו ואפשר בידו לעשותו ופירש ולא עשה מפני התשובה. לא מיראה ולא מכישלון כוח" (ההדגשה כמובן שלי – ד.מ.).

די לחכימא וכל המוסיף גורע.

12. ולקראת סיום. היועץ המשפטי לממשלה בתגובתו ציין כי רובן ככולן של התבטאויותיה של מראענה, גם אלה "הראויות לגינוי ולביקורת ציבורית" אינן באות בגדר עילות הפסילה. גם חברתי הנשיאה ציינה כי מדובר בהתבטאויות בעייתיות ומקוממות ביותר. לטעמי, הגיעה השעה שנפשוט את האיציטלות ונביט במציאות כפי שהיא. ישנן התבטאויות שאין די לומר – כשם שמתארים חברי – שהן צורבות את הלב; או לגנותן, לדחותן בשאט נפש, במורת רוח או בשאר ביטויים המבקשים לבטא סלידה וזעזוע. ישנן התבטאויות אשר המביט בהן לא צריך להביע "מורת רוח" בלבד, אלא עליו ליצוק להסתייגות מהן משמעות אופרטיבית, כמצוות המחוקק.

אסיים במילים שבהם סיימתי את חוות דעתי בעניין כסיף: "לא נתונה לנו האפשרות לעצום עינינו מלראות".

שׁוֹפֵט

השופט י' עמית:

אני מצטרף לפסק דינה של חברתי הנשיאה השופטת א' חיות.

פעם אחר פעם חזר בית משפט זה על הקריטריונים לאורם נבחנת פסילתו של מועמד: מטרה דומיננטית, פעולה אקטיבית להגשמת המטרה, ופעילות שיטתית חוזרת ונשנית שצריכה לבוא לידי ביטוי חמור וקיצוני מבחינת עוצמתה. כל אלה אינם בפנינו, ולא נותר למבקשת אלא להיטפל לאמירה עלובה ואומללה של המשיבה 1 (להלן: המשיבה) שנאמרה בשנת 2008, תוך מתן פרשנות מרחיקת לכת לאותה אמירה כאילו מבקשת המשיבה להשמיד כאן ועכשיו את המושבה זיכרון יעקב; אמירה שהתפרסמה במקומון "רב תפוצה" בשם "מגזין המושבות"; כאשר בכתבה עצמה כותב המראיין כי כבר למחרת "היא מתחרטת, היא משגרת אלי מייל בהול [...] ביקשה לראות את טיוטת הכתבה הזו לפני שתפורסם. סירבתי. צנזרתי אותה בעצמי..."; אמירה שעליה חזרה המשיבה והתנצלה, גם בדיון בפנינו. המשיבה נשואה ליהודי והיא מועמדת לכנסת במפלגה ציונית שעליה אמר ב"כ המבקשת עצמו בדיון בוועדת הבחירות המרכזית: "בכל זאת מדובר כאן על מתמודדת ממפלגת העבודה ההיסטורית, אותה מפלגה, שאני למרות המחלוקות שיש לי כיום עם אנשיה בנתה את המדינה הזאת, פיתחה את המדינה הזאת, תרמה לקיומה של המדינה הזאת, על אבניה מושתתת בין היתר המדינה הזאת".

על רקע כל אלה, אני סבור כי עניינה של המבקשת רחוק מלהיכנס לקריטריונים שנקבעו על ידי בית משפט זה בשורה של הלכות, ושומה עלינו להישמר פן ועדת הבחירות המרכזית תהפוך לוועדת הפסילות המרכזית.

שׁוֹפֵט

הוחלט בדעת רוב (הנשיאה א' חיות והשופטים נ' הנדל, י' עמית, נ' סולברג, ד' ברק-ארז, מ' מזוז, ע' ברון ו-ג' קרא) כנגד דעתו החולקת של השופט ד' מיןן שלא לאשר את החלטת ועדת הבחירות בעניינה של המועמדת אבתיסאם מראענה-מנוחין ולקבוע כי היא אינה מנועה מלהתמודד בבחירות לכנסת ה-24.

ניתן היום, ט"ז באדר התשפ"א (28.2.2021).

ה נ ש י א ה ש ו פ ט ש ו פ ט

ש ו פ ט ש ו פ ט ש ו פ ט

ש ו פ ט ש ו פ ט ש ו פ ט

21011560_V07.docx מי

מרכז מידע, טל' 3852,077-2703333 ; אתר אינטרנט, <http://supreme.court.gov.il>